

Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözünde Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerler

Values That Teachers Should Have From Perspectives of Principals, Teachers, Students and Parents

Zühal ÇUBUKÇU*, Demet EKER ÖZENBAŞ**, Nilüfer ÇETİNTAŞ***,
Derya SATI**** & Ümit YAZLIK ŞEKER*****

Özet

Çocukları topluma hazırlayan bir eğitim kurumu olarak okullar, değerlerin kazandırılmasında oldukça etkilidir. Okulların temel amacı, hem akademik açıdan başarılı hem de temel değerleri benimsemiş bireyleri yetiştirmektir. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Okullar; hoşgörü, adaletli olma, paylaşma, işbirliği, güvenilir olma vb. temel değerlerin kazandırılmasında bilinçli uygulamalara yer vererek, bu değerlerin öğrencilerin uygulamada kazanmalarına çalışmalıdır. Değerlerin öğrenme-öğretme ortamında işe koşulması, çocukların toplumsal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlar. Değerleri kazandırmada, etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin gerçekleşmesi için, öğretmenlerin değerlere ilişkin kazanımları ve birikimlerinin göz önünde bulundurulması önemlidir. Bu çalışma, ortaöğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve öğrenim gören öğrenci ve velilerinin öğretmenin sahip olması gereken değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu Eskişehir il merkezindeki 2 ortaöğretim kurumunda görev yapan 5 okul yöneticisi, 30 öğretmen, 112 öğrenci (9, 10, 11. sınıf) ve 50 veli oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, çalışma grubunda yer alan yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli için dört ayrı soru formu hazırlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, yöneticilerin görüşlerinde 5 tema grubuna ulaşılmıştır. Yöneticiler en yüksek frekansla öğretmenin sahip olması gereken bir değer olarak özverili ve hoşgörülü olmayı ifade etmişlerdir. Öğretmenler, kendi bakış açıları doğrultusunda öğretilmesinde olması gereken en gerekli “değer”in rehberlik yapabilme, en az gerekli gördükleri “değer”i ise dili kullanabilme becerisi olarak ifade etmişlerdir. Öğrencilerin görüşlerinde öğretmenlerin sahip olması gereken temel değer olarak, iletişim becerisi en yüksek frekansa sahiptir. Veliler, öğretmenin mesleki niteliklerine daha çok değer vermektedirler. Bulgular, ilgili alanyazın ışığında yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Mesleki değer, öğretmenlik mesleği, değer, meslek ahlakı.

* Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, zuhal_cubukcu@hotmail.com

** Öğretmen, Eskişehir Cemal Mümtaz Anadolu Öğretmen Lisesi

*** Öğretmen, Eskişehir Cemal Mümtaz Anadolu Öğretmen Lisesi

**** Öğretmen, Eskişehir Cemal Mümtaz Anadolu Öğretmen Lisesi

***** Öğretmen, Eskişehir Muzaffer Çil Anadolu Lisesi

Abstract

Schools as educational institutions bringing children for community are very effective for gaining values. The fundamental goal of schools is to nurture academically successful individuals adopted with basic values. Values are understandings that are sources of behaviors and used to judge them. Schools should work gaining of these basic values through practices by giving place to conscious implementations for gaining of values like tolerance, being fair, sharing, cooperation, being reliable, etc. Activation of values in learning-teaching environment contributes to social and emotional developments of children. For effective learning-teaching environment in gaining values, teachers' consideration of acquisition and accumulation related to values is significant. This study is performed with the purpose of exploring views of principals, teachers, students and parents about the values that teachers should have. Working group of the study includes 5 school principals, 30 teachers, 112 students (9th, 10th, 11th grades) and 50 parents within 2 high schools in the city center of Eskişehir. As a data collection tool, four different question forms are prepared for administrators, teachers, students and parents. Qualitative research method was used. According to analysis results, 5 themes are reached depending on administrators views. With highest frequency, administrators indicated that teachers should have values as being selfless and tolerate. Teachers expressed their point of views that the most essential value teachers should have is guidance and the least necessary value is use of language. According to students' views, communication ability has the highest frequency as a basic value that teachers should have. Parents give more value to professional qualifications of teachers. The findings are interpreted in the light of relevant literature.

Key words: Professional values, teaching profession, values, professional ethics.

Giriş

Eğitimin genel hedefleri toplumdan topluma değişir ve toplumun kültüründen etkilenir. Ancak genel hedefler aynı zamanda toplumun ulaşmak istediği noktayı da tanımlayıcı niteliktedir. Bir ülkenin eğitim sisteminin genel hedefleri o ülkede yapılacak olan bir toplum analizine dayanır. Genel hedefler, birey ve toplumun refahı arasında denge kurmalı, ekonomik kalkınmanın ve demokratik hayatın gerçekleşmesini sağlamalıdır (Varış, 1998). Bu genel hedeflere ulaşmak için eğitimin her kademesinde bilgi, beceri, tutum ve değer kazanımları oluşturulur. Bir ülkenin eğitimde oluşturduğu hedeflerin o topluma uygunluğu ve hedeflere ulaşılma düzeyleri, o toplumun gelişmesinde ve ilerlemesinde önemli bir yer tutar. Bireyin toplumla olan ilişkilerinde ve kendi içsel duygularında, temel aldığı değer yargılarına ilişkin geliştirmiş olduğu tutumu ve davranışları önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin toplumsal anlamda statüsü, benliği, güvenilirliği, kabul görmesi sahip oldukları değerlerle belirlenmektedir.

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatlerini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır (Kızılcılık ve Erjem, 1994). Başka bir ifadeyle değer, bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003). Değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Bilinç, duygu ve heyecanlara ilişkin yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- Değerler normları kapsayan ve aşan özelliklerdir.

Değerler bireyin düşünce, tutum, davranış ve yaptılarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göreli olarak algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültür değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha iyi, daha doğru, daha uygun, daha güzel, daha önemli ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını bulacaklardır. Bireysel tutum ve davranışlar, büyük ölçüde ahlaksal ve dinsel değerlerle, örf ve adetlerin içerdiği değerlerin etkisi altında kalır. Ancak bu değerler norm içerisinde somutlaşır ve normlar aracılığıyla etkinlik kazanır. Zira daha genel ve soyut olan değerlere karşılık normlar, yaptırım güçleriyle toplumsal yaşamın belirgin bir unsurunu oluştururlar (Durmuş, 1996).

İnsanların yaşamlarında yer alan ve önemstedikleri en belirgin değerlerden bazıları şunlardır (Tezcan,1992):

İnsanları sevme: İnsan sevgisi sınırsızdır. İnsana ve hayata verilen önem çok büyüktür. İnsanlar arasında, birlik, beraberlik, mutluluk ve refah esas alınır.

Uyumlu olma: İnsanlar iç dünyalarında ahenkli olmayı tercih ederler. İnsanlar yaptıkları eylemlerde, bunalıma, kırgınlığa ve bölünmeye gidecek yolları terk eder. Kendi iç ve dış dünyasında kurmaya çalışır, bilir ki ancak bu durumda mutlu olabilecektir.

Hırsları kontrol altına alma: İnsanlar kendi kendilerini eğiterek iç dünyasında arzuları ile yetenekleri arasında bir denge kurmaya çalışır. Servet hırsı, şöhret hırsı, şehvet hırsının esiri olmadan davranışlarını kontrol eder. İhtiraslarını törpülemeye ve mükemmel bir insan olmaya çalışır.

Başkalarının mutluluğunu isteme: İnsanlar kendi mutlulukları için harcadığı enerjiyi başkalarının mutluluğu için de harcar.

Kendini kontrol etme: İnsanlar her zaman hatalarından ve kusurlarından kurtulmaya çalışır. Bunun için bazen insan, iç dünyasına dalar ve iç dünyasının muhasebesini yapar.

İyi insan olma: İyi insan kalbinde ve kafasında temizliğe ve sadeliğe erişmiş, gönlü insan sevgisiyle dolu ve kâinatın sevgi mabedine inanan kimsedir.

Manevi değerlere inanma: Manevi değerler insanın kötü özelliğini yok etmeye çalışırlar. İnsanlar arasında dine göre ayırım bahis konusu değildir.

Yukarıda sıralanan değerlerin aile ve okuldaki eğitimle kazanılması kaçınılmazdır. Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır (Altundep, 1999).

Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri değerlerini yeni nesillere aktarmaları ile olanaklıdır. Bu nedenle, değerler eğitimi toplumsal bakımdan açık ve vazgeçilmez bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır. Ailelerden çok az ahlak eğitimi almış ya da almamış çocuklar için eğitim kurumlarının böyle bir görev yüklenmesi yaşamsal önem taşımaktadır (Ekşi, 2003).

Değerler eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken temel ilkelerden biri öğrencilerin gelişim düzeyidir. Somut işlemler döneminde öğrenciler bir değer sistemi oluşturmadıkları için, içinde buldukları koşullara göre değerlendirme yapmaktadırlar. Bu dönemde çocukların soyut değer ve ilkeleri kavrayabilmeleri için yalnızca öğüt vererek telkinde bulunmak yeterli olmamakta, değerlerin varlığı ve yokluğunda karşılaşılabilecek durumları gözlerinde canlandırmalarına yardımcı olmak gerekmektedir (Erden ve Akman, 1996). Değer eğitiminde üzerinde durulması gereken bir diğer ilke öğretmenin sosyal boyutu ve öğretmenin model olma rolüdür. Öğretmenin olumlu model olarak yer aldığı demokratik bir sınıf ve örtük programın etkinleştirildiği okul ortamı oluşturulması önem taşımaktadır.

Değer eğitimi süreci içerisinde hiç kuşkusuz en önemli öğelerden biri “öğretmen”dir. Toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesinde önemli bir role sahip olan öğretmenlik, bilgelik ve erdem boyutlarını içeren bir meslektir. Öğretmen, yaptığı işin özelliği itibarıyla ülkenin geleceğine yön veren bir konumdadır. Ülkenin geleceği olan çocukları yetiştirme görevi, öğretmeni bu konuma taşımıştır (Şişman ve Acat, 2003). Öğretmen öğrenciler için önemli bir rol modelidir. Öğretmenin sınıf içindeki ve dışındaki davranışları öğrenciler tarafından dikkatli bir biçimde gözlenir. Öğretmen öğrencileri koruyan seven, onların iyiliği için emek veren otorite figürüdür. Bu nedenle öğrenciler öğretmenlerini model alırlar. Öğretmenin davranışları, nasıl hareket edilmesi gerektiği konusunda öğrencilere yol gösterir.

Öğretmenlik mesleği, yetişmekte olan nesli, ailesi, çevresi, milleti, devleti ve vatani için daima yararlı, yapıcı, yaratıcı iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirme sanatıdır. Öğretmenlerin yetiştirdiği bu insanlar, ailesini ve milletini mutlu kılar, yurdunu kalkındırır, devletini güçlendirir. Bu bakımdan, milletimizin, yurdumuzun ve devletimizin geleceği, ekonomik yönden kalkınması her şeyden önce öğretmenlerin mesleklerinde göstereceği başarıya bağlıdır (Tekişık, 1987).

Orta öğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçları ve ilkelerine uygun olarak öğretmenin görevi:

- Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilinci gücünü kazandırmak,
- Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgili, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Öğretmenlik Mesleğinin Temel Özellikleri

İnsanlarla ilişkiler yönünden öğretmenlik, diğer bazı mesleklerden farklı olarak geniş bir insan kesimiyle ilişki ve etkileşim içinde yerine getirilen bir meslektir. Öğretmenlik, sadece okul ve sınıf ortamında öğrencilerle değil, okul dışında veliler ve toplumla da iç içe olan bir meslektir. Öğretmenlik mesleğinin kendine özgü bazı özellikleri vardır. Her ne kadar bu özellikler öğretmenin görev yaptığı eğitim sisteminin amaçlarına, okulun misyonuna, okulun bulunduğu çevreye, velilerin beklentilerine, okulunun hedef yapısına, idareci ve öğretmenlerin vizyonuna göre değişirse de aşağıda bu özelliklerden bazıları sunulmaktadır (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005):

A) Kişisel Özellikler: Öğretmende bulunması gereken kişisel özellikler hakkında birçok araştırmalar yapılmış ve bu araştırmalar sonucu farklı kişilik özelliklerinin önemi üzerinde durulmuştur. Bugün iyi bir öğretmenin özellikleri konusunda henüz herkesin ulaşabileceği standartların oluşturulduğu söylenemez.

B) Mesleki Özellikler: Öğretmenin temel görevi öğrenmeyi sağlamaktır. Öğretmenlerin bu görevi yerine getirebilecek mesleki niteliklere sahip olması gerekmektedir. Öğretmenin mesleki niteliği genel kültür, konu alanı bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgi ve becerilerine bağlıdır.

Çocukları topluma hazırlayan bir eğitim kurumu olarak okullar, değerlerin kazandırılmasında oldukça etkilidir. Okulda çocuk, öğretmenleriyle, arkadaşlarıyla ve diğer yetişkinlerle kurduğu ilişkiler aracılığıyla sosyal davranışları öğrenir. Okullar; hoşgörü, adaletli olma, paylaşma, işbirliği, güvenilir olma vb. temel değerlerin kazandırılmasında bilinçli uygulamalara yer vererek, öğrencilerin uygulamada bu değerleri kazanmalarına çalışmalıdır. Değerlerin öğrenme-öğretme ortamında işe koşulması, çocukların toplumsal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlar. Çocukların kendi değerlerinin farkında olmaları, tanımları ve bilmelerine yardım eder. Değerleri kazandırmada, etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin gerçekleşmesi için, öğretmenlerin değerlere ilişkin kazanımları ve birikimlerinin göz önünde bulundurulması önemlidir. Öğretim kurumlarında çocuklara temel değerleri kazandırabilmek için öncelikle, öğretmenlerin kendi değerlerinin farkında olmaları, bilmeleri ve bu değerlerin kazandırılmasında model olmalarının, öğrenci açısından önemini kavramış olmaları gerekir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve bu kurumlarda öğrenime devam eden öğrenci ve velilerinin öğretmenlerin sahip olması gereken değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür.

Bu amaç doğrultusunda alt amaçlara yanıt aranmıştır.

1. Yöneticilerin “öğretmenin sahip olması gereken değerlere” ilişkin olarak görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenin kendi gözünde “öğretmenin sahip olması gereken değerler” nasıl ortaya konmaktadır?
3. Öğrenci görüşüne göre “öğretmen” kimdir?
4. Velilerin “öğretmenin sahip olması gereken değerler” konusundaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasında yararlanılan istatistiksel analizler açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, sosyal bilimlerin ilgi alanını oluşturan sosyal gerçeklikle fen bilimlerinin ilgi alanlarını oluşturan fiziksel gerçekliği birbirinden ayırmaktadır. Fiziksel gerçekliğin kişisel yorumlardan bağımsız olduğu kabul edilirken sosyal gerçekliğin bir ölçüde de olsa, kişisel yorumlarla oluştuğu öne sürülmektedir. Bu nedenle sosyal gerçekliğin nesnellik kadar öznel de içerdiği ve her bireyin algılayış biçimine bağlı olarak farklılaştığı; dolayısıyla sosyal verilerin ancak yorumlandıkları zaman değer kazandığı kabul edilmektedir (Ersoy, 2009).

Nitel araştırma özellikle olgu ve olayları doğal çevre içerisinde tespit etmeyi amaçlamakta ve araştırma bulgularının genellenmesi yerine çalışılan durumla ilgili gerçeğe ulaşmaya çalışmaktadır (Ekiz, 2004; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ise, güncel bir olgunun gerçek şartlar altında derinliğine, bütüncül bir yaklaşım içerisinde araştırılmasıdır (Yin, 2003). Bu çalışmada ortaöğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin, bu kurumlarda öğrenime devam eden öğrenciler ve onların velilerinin, öğretmenlerin sahip olması gereken değerleri, o değerlere yükledikleri anlamlar doğrultusunda ortaya koymak amaçlandığı için, araştırmanın amacına paralel olarak nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Eskişehir il merkezindeki 2 ortaöğretim kurumunda görevli 5 yönetici, 30 öğretmen, bu okullarda öğrenim görmekte olan 112 öğrenci ve bu öğrencilerin velileri olan 50 kişi oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin sınıflara göre dağılımı, 9. sınıf 42 öğrenci, 10. sınıf 40 öğrenci ve 11. sınıf 30 öğrenci şeklindedir. Öğrencilerin toplam 65'i kız, 47'si erkek öğrencidir. Öğrenci velilerinin dağılımı 9. sınıf velisi 20, 10. sınıf velisi 15 ve 11. sınıf velisi 15 şeklindedir. Çalışma grubu belirlenirken, Amaçlı Örneklem Yöntemleri içerisinde yer alan “maksimum çeşitlilik örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki amaç, çeşitliliği sağlamak yoluyla evrene genelleme yapmak değil, çeşitlilik arz eden durumlar arasında ne tür ortaklıkların ve benzerliklerin var olduğunu bulmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Verilerin Toplanması

Araştırmada, ortaöğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve bu kurumlarda öğrenime devam eden öğrenci ve velilerinin öğretmenin sahip olması gereken değerleri o değerlere yükledikleri anlamlar doğrultusunda ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaca ulaşmak için veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında kolay anlaşılır olma, odaklı sorular hazırlama, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma, açık uçlu sorular sorma, yönlendirmekten kaçınma, alternatif sorular ve sondalar hazırlama, farklı türden sorular yazma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme ilkeleri dikkate alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırma verileri, açık uçlu soru formu aracılığıyla yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerden yazılı olarak toplanmıştır. Her bir grup için ayrı soru formu hazırlanmıştır. Araştırmaya katılan yöneticilere “Bir yönetici olarak kendi düşüncelerinize göre “öğretmen olması gereken değerler” nedir?”; öğretmenlere “Bir öğretmen olarak kendi gözünüzde “öğretmen hangi değerlere sahip olmalıdır?”; öğrencilere “Öğrenci kimliğiniz doğrultusunda sizin düşüncelerinize göre, “öğretmen kimdir” nasıl tanımlarsınız?” ve velilere “Bir veli olarak sizin düşüncelerinize göre “öğretmen olması gereken değerler” nedir?” soruları verilerek, bu sorulara ilişkin görüşlerini ifade etmeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışma, yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin öğretmenin sahip olması gereken değerlere ilişkin olarak görüşlerini ortaya koymak üzere, nitel araştırma paradigması içinde değerlendirilen nitel veri analizi “içerik analizi” tekniği çerçevesinde yürütülmüştür. İçerik analizi belli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinlenebilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008).

Çalışmada yer alan katılımcıların öğretmenin sahip olması gereken değerleri o değerlere yükledikleri anlamları belirlemek amacıyla, her bir katılımcının yanıtı tek tek incelenmiş; bu inceleme sonucunda araştırmaya katılanların ileri sürdükleri görüşler araştırmacılar ve bir uzman tarafından ayrı ayrı belirlenmiştir. Belirlenen görüşlere ilişkin temaların oluşturulmasında araştırmacılar ve uzman birbirlerinden bağımsız olarak çalışmışlardır. Elde edilen görüşler, frekanslarıyla birlikte tablolar biçiminde sunulmuştur.

Verilerin analizinde, birinci aşamada, “açık uçlu sorular formu” yoluyla katılımcılardan sorulara gelen yazılı biçimde alınan yanıtlar analiz edilmiş, ikinci aşamada, analizler sonucu elde edilen bulguların ortak özellikleri bakımından belirli tema ve alt temalar oluşturulmuş ve son aşamada frekans dağılımları verilerek sunulmuştur.

Elde edilen görüşler, “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olarak ortaya konulmuştur. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Haberman’ın (1994), belirttiği aşağıdaki formül kullanılmıştır. Bu hesaplama sonucunda P = %86,5 değeri bulunmuştur. $(P \text{ (Uzlaşma Yüzdesi)}) = \frac{[Na \text{ (Görüş Birliği)}]}{[Na \text{ (Görüş Birliği)} + Nd \text{ (Görüş Ayrılığı)}]} \times 100$.

Bulguların yorumlanması aşamasında, her soru formuna dayalı veriler analiz edilerek, katılımcıların her soruya verdikleri yanıtların frekans dağılımları belirlenmiştir. Katılımcıların açıklayıcı ve belirleyici görüşleri doğrudan alınarak bulgulara eklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, ortaöğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve bu kurumlarda öğrenime devam eden öğrenci ve velilerinin öğretmenin sahip olması gereken değerlere ilişkin görüşleri araştırma sorularına göre alt başlıklar halinde düzenlenmiştir. Bulgular, tablolar halinde verilmiş ve analiz edilerek yorumlanmıştır.

Yöneticilerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan yönetici katılımcıların “Öğretmenin sahip olması gereken değerlere” ilişkin görüşleri 5 tema altında toplanmıştır. Belirlenen 5 temanın frekans dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Yöneticilerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Temalar/Davranışlar	<i>f</i>	
Toplumsal Değerler	Saygı ve sevgi görme	1
	Gelecek kuşakların güvencesi olma	1
	Vatandaşlık bilincine sahip olma	1
Öğretmenin Bireysel Nitelikleri	Mesleğini sevgiyle yapma	1
	Özverili ve hoşgörülü olma	2
	Öğrencileri sevme	1
	Vicdanlı olma	1
	Olumlu bakış açısına sahip olma	1
	Adil davranma	1
Öğretmenin Mesleki Nitelikleri	Mesleki açıdan hedeflere sahip olma	1
	İletişim becerilerine sahip olma	1
	Bilgi aktarma	1
	Kültür aktarma	1
Manevi Değerler	Ahlaki değerlere bağlı olma	1
	Öğretmenliği kutsal bir meslek olarak görme	1
	Aile ile eşdeğer görme	1
Olumsuz Değerler	Model olamama	1

Tablo 1 incelendiğinde, yöneticiler genel olarak öğretmenlerin sahip olması gereken değerler olarak özverili ve hoşgörülü olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Yöneticiler öğretmenlerin bir amaç karşısında bireysel davranışlarından kaçınması gerektiğini ve ayrıca öğretmenlerin her şeyi olabildiğince anlayışla karşılaması, tolerans sahibi olması gerektiği görüşünde oldukları görülmektedir. Genel anlamda yöneticiler öğretmenlerin toplumsal anlamda öncü ve örnek, bireysel manevi özellikler bakımından model oluşturan ve mesleki açıdan da yeterli bireyler olmaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Yöneticilerin öğretmenlerin sahip olması gereken temel değer olarak onların özverili ve hoşgörülü olması gerektiğidir.

Bu bağlamda araştırma kapsamında yer alan yöneticilerden birisi şunları söylemektedir:

“Öğretmen hamuru karan kişi gibi elindeki öğrenciyi hayata hazırlayan kişidir. Peygamberlik mesleğidir. Vicdanı ve sevgisi önde, devamlı iyimser, hedefine kilitlenmiş, ayrımcılık yapmadan, öğrencisinin cinsiyetine, tipine, inancına göre lehinde ve aleyhinde olmayan, iletişimi güçlü bir alperendir” (Yönetici, 4).

Öğretmenlerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmen katılımcıların “Öğretmenin sahip olması gereken değerlere” ilişkin görüşleri 2 tema altında toplanmıştır. Belirlenen 2 temanın frekans dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Öğretmenlerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Temalar /Davranışlar		<i>f</i>
Toplumu geliştiren bir etki olarak öğretmen	Rehberlik görevi	21
	Türk dili	3
	Kültür aktarıcısı	10
	Bilgilendirme	10
	Model davranış sergilemesi	15
	Farkındalık oluşturması	3
	Sürekli araştıran kişi olması	8
	İletişim becerisine sahip olması	4
Toplumun geri kalmasına yönelik bir etki	Olumsuz davranışlara model	4
	Salt bir sembol olarak düşünme	4

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenlerin kendi bakış açılarına göre öğretmenin sahip olması gereken değerler açısından frekansı en yüksek olan değer, öğretmenlerin rehberlik görevidir. Öğretmenlik mesleğini önemli kılan özelliklerinden birisi, öğretmenlerin gençlerin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimine destek olmasıdır.

Öğretmen, eğitiminden yaşam tarzına, giyiminden hareket ve tavırlarına, aile hayatından bireysel ilişkilerine kadar her alanda çevresine mesajlar vermekle kendini sorumlu hissetmektedir. Öğretmen bilgi toplumunun gereklerini önce kendisi yerine getirerek, daha sonra da ailesi, çevresi ve öğrencilerine bu gerekliliklerin yerine getirilmesi noktasında rehberlik etmelidir (Özkan, 2005).

Bu bağlamda araştırma kapsamında yer alan öğretmenler şunları söylemektedir:

“... Öğretmen de kendi değerinin ve öneminin farkında olmalı. Öğretmen meslek olarak kendi saygın yerlerinin hakkını vermeli, sıradan bir duruş sergilememeli...” (Öğretmen, 28).

Diğer taraftan öğretmenin dili iyi kullanma özelliği, farkındalık oluşturması, iletişim becerilerine sahip olması, olumsuz davranışlara model olması diğer özelliklerine göre daha az frekansa sahip olduğundan öğretmenlerin kendi algısında daha düşük önemde görülmektedir. O halde öğretmen kendisini rehber, model davranış sergileyen, kültür aktaran, bilgilendiren sürekli araştıran bir değer olarak görmektedir.

Öğrencilerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci katılımcıların “Öğretmenin sahip olması gereken değerlere” ilişkin sahip oldukları görüşleri 5 tema altında toplanmıştır. Belirlenen 5 temanın frekans dağılımı Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

Öğrencilerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Temalar/Davranışlar			<i>f</i>						
			9. sınıf		10. sınıf		11. sınıf		T
			K	E	K	E	K	E	
Mesleki Değerler	Olumlu Değerler	Mesleki yeterlik	2	-	2	-	7	2	13
		Otoriter	1	-	3	-	8	2	14
		Eğitmen	7	-	2	-	15	12	36
		Öğreten	5	-	4	-	14	11	34
		İletişim kurabilen	-	-	7	-	-	4	11
		Rehber	20	-	2	-	16	6	44

	Sorumluluk bilinci aşlayan	1	-	-	-	-	1	2
	Özenilen	2	-	-	-	1	-	3
	Geleceği şekillendiren	7	-	-	-	14	7	28
	Yaratıcı	1	-	-	-	-	-	1
	Öğretmenlik statüsünü doğru kullanan	-	-	-	-	1	-	1
	Öğrenciyle ilgili	-	-	-	-	1	-	1
	Lider	-	-	-	-	1	1	2
	Mesleğini seven	-	-	-	-	1	1	2
	Yenilikçi		-	-	-	-	1	1
	Kişiliği şekillendiren		-	-	-	-	2	2
Olumsuz Değerler	Tehditkâr	3	-	1	-	3	1	8
	Bencillik	-	-	1	-	-	-	1
	Mesleğine inanmama	4	-	1	-	3	4	12
	Mesleki yetersizlik	2	-	-	-	-	1	3
İnsani Değerler	Çıkar güdülen	1	-	-	-	1	1	3
	Şiddet uygulayan	-	-	-	-	-	2	2
	Önyargılı	-	-	-	-	-	1	1
	Salt bilgi aktaran	-	-	-	-	-	1	1
	Samimiyet	-	-	3	-	2	1	6
	Sabırlı olma	2	-	3	-	5	-	10
	Sevgi gösteren	1	-	5	-	1	2	9
	Sırdaş	4	-	2	-	7	4	17
	Saygıyı paylaşan	-	-	1	-	2	2	5
	Hoşgörülü	-	-	2	-	2	5	9
	Vicdanlı	-	-	1	-	-	-	1
	Güven veren	1	-	5	-	1	-	7
	Cesaretli	1	-	1	-	-	-	2
	Adil olan	-	-	2	-	7	2	11
	Seviyeyi koruyan	1	-	1	-	-	-	2
	Değerlerine bağlı	-	-	1	-	-	-	1
	Kutsal bir değer sayılan	1	-	-	-	5	7	13
	Saygı ve sevgi duyulan	4	-	-	-	2	6	12
	Özveri	3	-	-	-	1	1	5
	Eşsiz olan	3	-	-	-	-	-	3
Aileyle eşdeğer görülen	6	-	-	-	7	7	20	
Empati kurabilen	-	-	-	-	4	-	4	
Sorumlu	-	-	-	-	1	-	1	
Hakkı ödenmeyen	-	-	-	-	3	1	4	
İdealist	-	-	-	-	1	1	2	
Destek çıkan	-	-	-	-	1	-	1	
Dürüst	-	-	-	-	1	1	2	
Önyargılı olmayan	-	-	-	-	-	1	1	
Soğukkanlı	-	-	-	-	-	1	1	

Öğrencilerin öğretmenlerin sahip olması gereken değerlere ilişkin görüşleri incelendiğinde, bütün gruplarda en fazla karşımıza çıkan kavram öğretmenin rehber oluşudur. Öğrenci katılımcıların birçoğunun ifadesinde öğretmenin rehber olması gerektiği ön plana çıkmaktadır. Bu bulguyu destekleyen öğrenci görüşü şöyledir:

“Öğretmen okuldaki rehberimizdir. Tabi bu rehberlik yalnızca okulda değil tüm hayatımız boyunca bize yardımcı olacak. Öğretmenin değeri okulda ders öğretmekle ölçülemez. Öğretmen demek hayatımızın her anında bize yol gösteren demektir.” (Öğrenci, 73).

Bunun yanında öğrenciler öğretmenin eğitici ve öğretici yönünü de vurgulamaktadır. Öğrenciler öğretmenlerini mesleki değer olarak, eğiten, öğreten, rehber olan, özverili, geleceği şekillendiren, iletişim yeteneğine sahip, lider bireyler olarak görmektedir. Aşağıdaki öğrenci görüşü bu bulguyu desteklemektedir:

“Bana, her şeyi öğreten, geleceğe hazırlayan, kişiliğimin gelişmesine yardımcı olan, doğru alışkanlıklar kazandıran ve ömür boyu saygıyla anacağım insanlardır. Ülkemizin gelişmesinde çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasında, ışık saçan aydınlık yüzleriyle emeklerini esirgemeyen fedakâr insanlardır. Öğretmenler bir toplumun temel taşıdır. Çevremizde gördüğümüz tüm meslekleri, onlar yetiştiriyorlar” (Öğrenci, 66).

Bulgular incelendiğinde, öğretmenlere öğrenciler tarafından yüklenen pek çok olumlu mesleki değerini yanı sıra, olumsuz ifadelerle de karşılaşmak olasıdır. Öğrenci katılımcıların bu bağlamda en çok üstünde durdukları konu, öğretmenlerin kendi mesleklerine inançlarını yitirmiş olmalarıdır. Bunun dışında göze çarpan diğer bir özellik ise, öğretmenlerin öğrencilere karşı tehditkâr olmalarıdır. Öğrenci görüşleri de bu bulguyu desteklemektedir:

“...Fakat artık öğretmenler her şeyi notla değerlendiriyorlar. İnsanları karşılaştırıp, sadece derslere hazırlanmamız gerektiğini söylüyorlar.” (Öğrenci, 80)

“Öğretmenler benim için ikiye ayrılır; öğrenciyi öğretirken yardımcı olan, ikincisinde mesleğini sevmeyerek yapan tamamen para için bu mesleği zorla seçen insanlar benim için öğretmen değildir.” (Öğrenci, 45)

Öğretmenin insani değerleri de önemli değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. “Öğretmenin en önemli erdemi çok bilgili olmak değil, şevk sahibi olmaktır. O kendi mizacından farklı mizaçların ve farklı zihinlerin de bulunduğunu iyi bilmeli, çocuğun düzeyine inmeli, çocuğun karşısına hasım gibi değil, bir dost gibi çıkmalıdır” (Akyüz, 1983).

Araştırma bulgularında dikkati çeken bir nokta, öğretmenlerin kendi bakış açılarına göre öğretmenlerin sahip olması gereken temel değerini, öğretmenlerin rehberlik görevini yapması, aynı şekilde de, öğrencilerinde öğretmenlerinden bekledikleri temel niteliğin öğrencilere rehberlik yapabilmesi olduğu görülmektedir.

Velilerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Veli katılımcıların “Öğretmenin sahip olması gereken değerlere” ilişkin görüşleri 5 tema altında toplanmıştır. Belirlenen 5 temanın frekans dağılımı Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Velilerin “Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerlere” İlişkin Görüşleri

Temalar/Davranışlar	<i>f</i>	
Toplumsal anlamda yüklenen değerler	Vatandaşlık bilincine sahip olma	6
	Gelecek kuşakların güvencesi olarak görme	16
	Toplumların kalkınmasında etkili olma	3
	Özenilen bir statüye sahip olma	16
	Model davranış sergileme	11
	Toplumda saygı gören bir meslek olma	6
	Toplumda güven duyulan kişi olma	7
Öğretmenin bireysel nitelikleri	Adaletli davranma	6
	Sürekli kendini geliştirme	4
	Mesleğini sevgiyle yapma	4
	Sabırlı olma	2
	Rehberlik (kılavuzluk) eden kişi olma	13
	Hoşgörülü olma	7
	Disiplinli olma	3
	Empati becerisine sahip olma	1
	İletişim becerisine sahip olma	1
	Çocuklara sevgiyle yaklaşma	12
Öğretmenin mesleki nitelikleri	Eğitme işlevi	19
	Kültür aktarma	15
	Bilgi verme	23
Manevi anlamda yüklenen değerler	Öğretmeni zanaatkâr olarak görme	1
	Kutsal bir meslek olarak görme	14
	Öğretmeni yaşayan bir canlı olarak görme	3
	Aileyle eşdeğer görme	14
	Emeğinin karşılığı ödenmeyen kişi olma	5
Olumsuz değerler	Bilgiyi paylaşmama	2
	Öğretmenlik mesleğini reddetme	4
	Sadece para kazanılan bir iş olarak düşünme	5
	Okul kavramını değerli görmeme	1
	Olumsuz davranışlar sergileme	1

Velilerin öğretmenlerin sahip olması gereken değerler ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde Tablo 4'teki bulgular ortaya çıkmıştır. Velilerin öğretmenlerde olması gereken değerler arasında en çok öne çıkan özellik bilgi verici olmalarıdır. Katılımcı bir velinin görüşü bu durumu desteklemektedir:

"... onları eğitip, bilgilendirmek ve en önemlisi iyi bireyler yetiştirmek öğretmenlerin görevi" (Veli, 29).

Bir başka katılımcı veli, öğretmenlik mesleğine karşı düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

"Öğretmen; öğrenciyi bilgilerle donatan kişidir..." (Veli, 39).

Velilerin öğretmenlere yükledikleri manevi değerler arasında göze çarpanlardan biri de öğretmenlik mesleğinin kutsal bir değer olarak görülmesidir.

"Öğretmen çocuğuma hem ikinci Anne baba hem de öğretici ve bilgilendirici olmalıdır. Çocuğumun geleceği için öğretmenlerimizin onlara yön göstereceği ve daima yanında olması gerektiği kanısındayım. Çocuğumun yakınında olup kendini sevdiiren birisi ve çocuğumun kalbinde yeri olan bir yerde olmasını isterim" (Veli, 24).

"Öğretmen sudur, ekmektir, havadır, yaşam felsefesidir. Öğretmen anadır, babadır, sanayicidir, sporcudur, cumhurbaşkanı, başbakandır. Çünkü bunların tümü çağdaş, bilgili, birikimli, kutsal bir görevi icra eden öğretmenlerin öğretim ve eğitimlerinin meyvesidir" (Veli, 40).

Bunların dışında veliler öğretmenleri gelecek kuşakların güvencesi olarak görmekle beraber, sahip oldukları statünün toplumun diğer kesimleri tarafından özenilen bir konumda olduğunu belirtmektedirler. Özellikle öğretmenlerden beklenen nitelik eğitime ve kültür aktarma işlevi velilerin gözünde de büyük değer taşımaktadır. Bütün bunların yanında veliler öğretmeni aile kavramıyla eşdeğer görmektedirler.

Öğretmenler toplum tarafından olumlu değerlerle donanmış, yeterli, yetkili ve kutsal insanlar olarak görülse de kimi zaman olumsuz görüşlere rastlanmaktadır. Bunu destekleyen örnek bir görüş,

"...Ancak şimdileri öğretmenler mesleklerini sadece para kazanıp ailelerini geçindirebilmek için çalıştıkları bir meslek olarak gördüklerinden öğrencilerine yeterli ilgiyi ve gerekli bilgileri tam olarak verememektedirler. Tüm öğretmenler için bu geçerlidir diyemem ama çoğu için böyle olduğunu düşünüyorum." (Veli, 26).

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere öğretmenlerle ilgili olarak ekonomik kaygıların ön planda olduğu veliler tarafından dile getirilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, ortaöğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve bu kurumlarda öğrenime devam eden öğrenci ve velilerinin öğretmenlerin sahip olması gereken değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. İnsan yaşamını etkileyen, insanı geliştirip onun hayattaki duruşunu belirleyen en önemli unsurların başında hiç kuşkusuz öğretmenler gelmektedir. Öğretmenin işini en iyi biçimde gerçekleştirdiğinin kanıtı ise yetiştirdiği bireylerdir. Toplumların gelişmesi, ilerlemesi, tüm olumsuz davranış biçimlerinin uzaklaşması öğretmenlerin mesleklerine ne kadar uygun davrandıklarıyla ilgilidir. Bireyler, öğretmenlerinin izlerini taşımakta; olumlu ya da olumsuz öğretmen davranışlarını hayatlarının değişik dönemlerinde ortaya koymaktadırlar. Öğretmenler toplumsal anlamda öncü ve örnek, bireysel manevi özellikler bakımından model oluşturan ve mesleki açıdan da yeterli bireyler olmaları gerekmektedir. Öğretmenler bir amaç karşısında bireysel davranışlarından kaçınmalı ve ayrıca her şeyi olabildiğince anlayışla karşılamalı, tolerans sahibi olmalıdırlar. Öğretmenlerin bireysel davranışlarından kaçınması, her şeyi olabildiğince anlayışla karşılaması, tolerans sahibi olması için çalışma ortamlarının rahatlatılıp, şartlarının iyileştirilmesi gerekir. Aynı zamanda öğretmen liseleri ve eğitim fakülteleri gibi kurumlara öğrenci alımında yeterlik sınavlarının yanı sıra psikolojik testler ve kişilik testleri de uygulanmalıdır.

Bu çalışmada, öğretmen ve öğrenci görüşleri incelendiğinde en fazla karşımıza çıkan bulgu, öğretmenlerin yol gösterici ve rehber olma özellikleridir. Öğretmenlere yüklenen rehberlik ve yol gösterici olma özelliklerini ön plana çıkarılabilmesi için hâlihazırda görev yapmakta olan öğretmenlere rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında eğitici seminerler düzenlenmelidir.

Öğretmenler veliler tarafından gelecek kuşakların güvencesi olarak görülmekte, sahip oldukları statünün toplumun diğer kesimleri tarafından özenilen bir konumda değerlendirilmektedir. Özellikle öğretmenlerden beklenen nitelik, eğitime ve kültür aktarma işlevi velilerin gözünde de büyük değer taşımaktadır. Bütün bunların yanında veliler öğretmeni aile kavramıyla eşdeğer görmektedirler.

Öğretmenlerin mesleki yeterlik kapsamında bilgi verme özelliklerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri için kendi alanlarında ve genel kültür alanında güncellenen bilgiler ile ilgili bazı hizmet içi eğitim programlarına katılmaları, belirli aralıklarla mesleki yeterlik sınavlarının düzenlenmesi gerekmektedir.

Barış, saygı, sevgi, işbirliği, mutluluk, dürüstlük, alçakgönüllülük, sorumluluk, saflık, hoşgörü, özgürlük ve bütünlük/birlik gibi temel değerleri kazandırmak amaçlı çocuklar ve gençlerin evrensel değerlere sahip olmaları için imkan sağlama konusunda, rol model olma konusunda yöneticilere, öğretmenlere, rehberlere, ebeveynlere önemli görevler düşmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (1983). *Çağdaş eğitim düşünürleri ders notları*. Ankara: A. Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Altundepe, Ö. (1999). Orta öğretim kurumlarında öğretmen performansının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 81-106.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Çelikten, M., Şanal, M. & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 207-237.
- Durmuş, C. (1996). *Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 25-34.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1996). *Eğitim psikolojisi: gelişim, öğrenme, öğretme* (3. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ersoy, A. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*. 8. Bölüm: Eğitim Biliminde Araştırma Yöntemleri, Ed: Gültekin, M. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ekiz, D. (2004). Eğitim dünyasının nitel araştırma paradigmasıyla incelenmesi; Doğal ya da yapay. *Türk Eğitim Bilimleri*, 2(4), 415-439.
- Kızılcıkelik, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London:Sage Publication.
- Özkan, R. (2005). Birey ve toplum gelişiminde öğretmenlik mesleğinin önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 166, 1-140.
- Şişman, M. ve Acat, B. (2003). Öğretmenlik uygulaması çalışmalarının öğretmenlik mesleğinin algılanmasındaki etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 235-250.
- Tekışık, H. H. (1987). Türkiye’de öğretmenlik mesleği ve sorunları. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 24-33.
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset.
- Variş, F. (1998). *Eğitimde program geliştirme teori ve teknikler*. Ankara: Alkım Yayıncılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research, design and methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA.: Sage Publications.